

ÉRTÉKEINKBŐL

Sajtószabadságról nézetei egy rabnak

CSÁKY S. PIROSKA

Táncsics Mihály neve és szerepe az 1848-as forradalomban jól ismert. Műveinek egy része is, bár a mai olvasó már nem azzal a céllal veszi a kezébe írásait, mint kortársai, akik vagy lelkesültek egyszerű nyelven megírt, de kíméletlenül élesen bíráló (néha elfogult) szövegei iránt, vagy elítélték és a lázadót, lázítót látták csupán a szerzőben. A mai olvasó számára *Életpályám* címen kiadott visszaemlékezései, a 19. század egyszerű közvetlenséggel megírt korrajza jelenthet olvasmányélményt (Magvető, Budapest, 1978). Mi mégis egy másik könyvére szeretnénk a figyelmet irányítani, mivel ez a műve szorosan kapcsolódik az 1848-as eseményekhez. Valójában bebörtönzésének előzménye volt. Ez a mű *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak* címen jelent meg Párisban, Amyotnál, 1844-ben – áll az impresszumban. Valójában Lipszében látott napvilágot, csupán a nyomdász óvatossága miatt került téves impresszum a könyvre. A mű megírásának és megjelentetésének körülményeit a szerző így indokolta meg: „A hazai censurával oly sok bajlódásom lévén, arra határoztam el magam, hogy oly munkát írok, melynél gondolataimnak szabadabb röptőt engedek, melyet aztán majd vagy censuráltatás nélkül itthon, vagy külföldön nyomtatok ki . . . Kinyomtatását megkíséreltem Pozsonyban, Szegeden, de nem boldogultam vele; tehát külföldön nyomattam.”

„Habent sua fata libelli” – a könyveknek sorsa van. Ennek a könyvnek is valószínűleg. A 83 lapos fűzött könyv 1962-ben került az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárába a véletlennek köszönve, mivel egyik vajdasági könyvtár akkori igazgatója kiselejtezte az állományból, az olvasók számára elavultnak, főlős példánynak nyilvánítva. Természetesen a Tanszék könyvtárában sem a kölcsönzési állományban kapott helyet, hanem a féltve őrzött régi és ritka könyvek gyűjteményében. Sajnos nem sikerült megfejteni a talányt: hogyan

került a mű ide délvidékre, mivel könyvárus forgalomban nem lehetett hozzájutni, vagy csak nagyon nehezen. Táncsics *Életpályám* című művében írta: „A »Sajtószabadságrul« szóló munkám a könyvárusoknál rejtve megmaradt példányait nagy veszedelem nélkül nem lehetett árulni, csak igen megbízott emberünknek adhattunk egy-egy példányt” (172. p.). Ismert tény, hogy Táncsics az 1831. évi kolerajárvány után Szalmásy Miksa négy fia mellett nevelősködött Ómoravicán, tehát vidékünkön élt, de azt is tudjuk, hogy egy év után nem a legjobb viszonyban váltak el egymástól, ezért nem valószínű, hogy a szerző hozzájuk is eljuttatott egy példányt ebből a művből több mint tíz év után.

A megjelentetett mű nem érte volna el célját, azt, hogy a röpirat írójának véleménye eljusson minél több emberhez, ha a szerző megelégedett volna a ténnyel, hogy művét a hatóság betiltotta, hogy szerzője bujdosni kényszerült. S bár Táncsicsnak szüksége lett volna a könyv árára is, mert abban az időben elég szűkösen éltek, ő mégis nagyobb célt akart elérni munkájával. Nevezetesen „azt, hogy az akkor éppen országgyűlésen együttlevő ts. karok és rendek merészkedének már egyszer valahára a sajtóra nézve intézkedni, a censurát, mely törvénytelenül lépett életbe eltörölni” (uo. 172. p.).

Művét maga Táncsics vitte fel Pozsonyba annyi példányban, ahány követ volt „és egy ismeretlen kéz által (természetesen jó fizetés mellett) a követek tábláján aképp osztatám ki, hogy mindenik követnek egy példány okvetlenül kezébe jusson” – jegyezte fel önéletrajzában (i. m. 173. p.).

A könyv nagy feltűnést keltett, de nem érte el célját, az országgyűlés ülésén nem került szóba. „Nem találtatott egyetlen egy ember, ki erre nézve merész kezdeménnyel lépett volna fel. Mit egyébiránt nem is lehetett csodálni, mert az akkori táblabíró követek még nem érezték a sajtószabadság szükségét, üdvös voltát” – írta több mint harminc évvel a könyv megjelenése után. A terjesztésnek ez a módja elég szokatlan, s nem veszélytelen. Ám Táncsics olyan jól megszervezte a könyv szétosztását, hogy a hatóság semmi nyomra nem bukkant, amelynek nyomán kideríthette volna a szerző kilétét. Táncsics véleménye szerint nem is nagyon kutatott utána, mert szerinte „a kormány . . . azt gondolta, hogy e dolgot valamely hatalmas kéz intézte, tehát jobb komolyan nem kutatni, mert majd oly dolgok jöhetnek napfényre, miket nem óhajtana; ugyanis azt föl nem tette, hogy vagyontalan ember oszthatott volna ki annyi könyvet ingyen, ahány követ az országgyűlésen van” (i. m. 173. p.).

Táncsics munkája nem érte el ugyan a célját, a szabad sajtó kérdése nem került az országgyűlés elé, szerzője mégis erkölcsi sikernek könyvelhette el, hogy művét „lelkesülve” olvasták, akikhez el tudta juttatni, beszéltek róla, s a fiatalok azt állították, hogy „ilyen felséges magyar könyvet” még nem olvastak.

Mekkora érdeklődés volt az említett mű iránt, tanúsítja az a tény is, hogy Táncsics tudta nélkül újra kinyomtatták Hamburgban, de a címlapra ezúttal

is téves kiadáshelyet írtak: Londont tettek, de „az csak szemfényvesztés” volt. Hoffmann, a nyomdász nem tudott magyarul, és csupán ismerőseinek dicsérete alapján vállalta a kiadását – anyagi hasznot remélve, hiszen „nagyon tiltott, a kormány által kártékonynak hirdetett” (i. m. 216. p.) mű volt. Ismerőseinek dicsérete ellenére Hoffmann-nak nem volt a könyvön anyagi haszna „mert erősen nyomozták, ahol rábukkantak, mindenütt lefoglalták, elkobozták, tehát nem lehetett elárúsítani, úgy, mint kívántatott volna” (i. m. 217. p.). Pedig keresték a művet. Erről tanúskodik Wesselényi Miklóssal való megismerkedése is. Ezt a találkozást Táncsics így írta le: „Kossuth . . . bemutatott, s mondá Wesselényi, hogy a »Sajtószabadság« című munkám után lelkemet régen ismeri; mert bár nevem nem állott a könyv címén, de köztudomású dolog volt, hogy én írtam, és sajnálkozását nyilvánítá, hogy a könyvnek nyomtatott példányát semmiképen nem bírta megszerezni, hanem úgy kellett leírattania” (i. m. 200. p.).

E mű megírásának előzménye egy tíz évvel előbb írt 106 oldalas kézirat volt, amelyet 1834-ben adott át a Helytartótanács cenzorának, hogy a nyomtatáshoz szükséges engedélyt megkapja. Ez volt első politikai vonatkozású írása Táncsicsnak, amelynek címe keveset árul el tartalmáról: *Buda-Pesti levelek* címen írt a cenzúráról, a sajtószabadságról. Ezt megelőzően főleg nyelvészeti jellegű írásai láttak napvilágot, amelyek ismertté tették nevét. A *Magyar és német beszélgetések* című munkát utólag tiltotta be a cenzúra, és elkobozta a könyvkereskedésekben fellelhető összes példányszámot, mivel példamondatait károsnak minősítették. Táncsics elkeseredésében megírta a *Buda-Pesti levelet*, amelyben a cenzúra létjogosultságát vizsgálta. Vörös Antal *Táncsics Mihály kiadatlan cikke a sajtószabadságról és a cenzúráról* című tanulmányában (Történelmi Szemle, 1958. 1–2. sz.) rámutatott, hogy a Táncsicsot ért sérelem nem holmi egyéni ügy volt, hanem nemzeti sérelem, hisz a reformszemek térhódításának, de az általános műveltség terjedésének is egyik legfőbb akadályát mindenki a cenzúra működésében látta, amely a „szellemi mérgezés” legveszedelmesebb eszközét, a minden olvasni tudó számára hozzáférhető információhordozókat, a könyveket és az időszakos kiadványokat tartotta felügyelete alatt.

A sajtószabadság eszméje már az 1790-es években felvetődött, de hamarosan feledésbe merültek ezek a kezdeményezések. A reformkorszak idején, az 1830-as években előlről kellett kezdeni a küzdelmet a szabad sajtóért. *A magyar sajtó története* (I. 1705–1848. Szerkesztette Kókay György, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 369. p.) szerint a cenzúra apparátusát a bécsi udvar tartotta a kezében. Szellemét a kicsinyes és szüklátókörűség jellemezte. Az új élkülés első jelére, 1831. április 15-én I. Ferenc külön meghagyta a magyar kancellár-nak, hogy minden eszközzel gátolja a politikai cikkek megjelenését. A feudális

nemesség azt persze sérelmesnek tartotta, hogy a cenzúra az ő beleszólása nélkül, az udvar utasítása szerint, pusztán fejedelmi jogkörben működik, amire a hazai törvényekben jogalap sem volt található. Ez ellen tehát időnként tiltakozott és ragaszkodott saját véleménye nyilvános kimondása jogához. És ahhoz is, hogy ez a jog csak őt illesse meg, és hogy az országon, a rendi társadalmon belül más, új erők se a politikában, se a sajtóban szóhoz ne jussanak. Valójában a cenzúrát nem eltörölni szeretete volna, hanem az udvar kezéből kivenni, és saját rendi hatáskörébe vonni. Az ún. előzetes cenzúrát tartották volna elfogadhatónak, aminek azonban semmilyen törvényes alapja nem volt Magyarországon. Széchenyi viszont úgy képzelte el a szabad sajtót, hogy a szerzőt utólagosan lehessen felelősségre vonni.

1830-ban Dessewffy József írt a cenzúráról és a sajtószabadságról, s a sajtószabadság mellett foglalt állást. Az eredetileg latinul írt szöveget németül adták ki 1831-ben Lipcsében, de kézírata magyar fordításban is elterjedt az országban. Dessewffy szerint a szabad sajtó kérdése mélyen érinti a társadalmi szabadságot, az államok értelmi, erkölcsi és műveltségi fejlődését. Felveti a kérdést: megelőzni kell-e a sajtóvétségeket, vagy büntetni? És egyáltalán minek alapján lehet felismerni, hogy valamely nézet veszélyes? Szerinte a cenzúra erőszakot gyakorol a szerzőn, mert nem bírói ítélet, hanem önkény dönt róla. Művében ismertette a magyarországi törvényeket, és ezek alapján állította, hogy az országgyűlések soha nem tekintették a cenzúrát királyi jognak. Ez a munka számos reagálást, főleg támadást váltott ki. Íme néhány mű, amely azt igyekszik bizonyítani, hogy a népek boldogulása nem a sajtószabadságtól függ, hiszen tökéletes sajtószabadság sehol a világon még nem volt:

1. *Sajtószabadság*, 1831. Valószínűleg Pónori Thewrewk József írta, azt állítva, hogy a korlátlan szabadság megvalósíthatatlan, a cenzúra ellenzői csak „a magok innye szerint való censorokat” akarnak.

2. *A sajtó szabadsága* / Paul Kis. – Bécs, 1832

3. *Sajtószabadság és censura* / Pónori Thewrewk József. – Pozsony, 1833

4. *Hazafiúi elmékedések* / uő. – Pozsony, 1833

A sajtó körüli vitával egy időben az országgyűlés is foglalkozott a sajtószabadság kérdésével. Az 1833. január 10-i ülésen az alsótábla elfogadta, a főrendek elvetették a cenzúra megszüntetését, pontosabban a kérdés lekerült a tárgyalások napirendjéről.

Táncsics ebben az időben nemcsak egyéni sérelemnek tekintette tehát a cenzúra meglétét és működését, hanem az egész nemzetre nehezédő problémának. Ekkor írta meg említett kiadatlan művét, amelyben még ő sem jutott el a teljes sajtósszabadság gondolatáig, bár Vörös Antal véleménye szerint egy pillanatra sem kételkedhetünk abban, hogy Táncsics szíve mélyén már ekkor a teljes sajtószabadságra vágyott, követelését mégis így fogalmazta meg:

„Egyetlen és igazságos óhajtásunk tehát most még csak az lehet, hogy a cenzor felvilágosodott, nemeslelkű, s igazságszerető, s a nemzetnek . . . méltó tagja . . . legyen. Ne töröljön le önkénye szerint minden kitévelt, mingyárt első pillanatra, melynek mind a hazára, mind a fejedelemre nézve talán jó következése lehet. Ne dugja be azon kis érnek a száját, melyen bár lassankint, sok igazság csurdogál le . . .” (Történelmi Szemle, 1958. 1–2. sz. 62. p.) Ebben az időben nemcsak Táncsics vélekedett így. Kölcsey is úgy gondolta, hogy még nem ért meg a helyzet a sajtószabadságra „és az éretlenül szakasztott gyümölcs vajmi fanyar s vajmi romlandó!” (Kölcsey Ferenc: *Összes művei*. – Budapest, é. n. 1253. p.) Ez időben Táncsics még a politikai vezető réteg hatása alatt volt, nem volt olyan radikális demokrata, mint tíz évvel később, nem tartotta szükségesnek a teljes sajtószabadságot. Ekkor még erősen Széchenyi hatása alatt volt, és hitt a bécsi udvar reformtámogatásában. Kimondta azért, hogy a sajtószabadság üdvös, mikor már nemcsak követelik, hanem azzal élni is tudnak. Elfogadja, hogy a cenzúra a legjobb szándékból állítottatott fel: „abból tundiillik, hogy a morált megvesztegető, a Státust felforgató, a religiot tipró iratok megjelenését akadályozza . . .” De azt is tudja, hogy visszaélések történhetnek és történnek is. Egyébként hogyan lehet megmagyarázni, hogy „egyik censor elveti azt, mit a másik megenged, és kitörüli azt, mit a másik meghagy” (Vörös: *Történelmi Szemle*, i. m. 65. p.). Illúzióit azonban szétfoszlatta kéziratának sorsa: a cenzúra sorozatosan megtagadta a kiadásukhoz szükséges engedélyt.

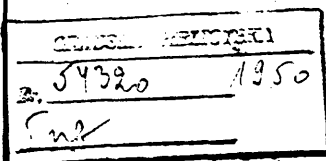
Táncsics szemléletének másik hibája is volt. Ez nacionalizmusában nyilvánult meg. Erősen hatott rá a köznemesség nacionalizmusa, a magyarosítás. Ezekről a hibáktól nem mentesek későbbi írásai sem. S ezáltal nem a békét szolgálta, hanem az ellentéteket mélyítette el . . . Érvei, amelyeket a cenzúra mellett felsorakoztatott, nem voltak elég meggyőzőek a Helytartótanács cenzora számára, akinek engedélyeznie kellett volna a mű kinyomtatását. Az 1834. december 8-án kelt jelentésében a cenzor úgy értékelte, hogy mint romboló elveknek és gonosz szándékoknak szüleményét a kinyomtatástól el kell tiltani és a könyvvizsgáló hivatalnál kell szigorúan őrizni (Vörös: *Történelmi Szemle*, i. m. 72. p.).

Táncsics véleménye a cenzúráról és a sajtószabadságról a későbbi években megváltozott. Híres röpirata a *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak* már a teljes sajtószabadság mellett szállt síkra. Ezt az írását műfajilag röpiratnak tekintjük. Ahogyan a Végszóából kiderül, mindössze 15 nap alatt írta meg munkáját. Itt mondja el Táncsics azt is, hogy valójában mindössze két törvényt kellene hozni az országgyűlésen: 1. „Magyar hazánkban magyar nyelvű minden polgárra nézve a' sajtó örökre tökéletesen szabad.” Másik törvény: „Magyar hazában minden ember egyenlő jogú és egyenlően szabad.” Utána elégethetik a corpus

SAJTÓSZABADSÁGRÓL NÉZETEI.

Egy

RABNAK.

1844.

*P*árisban,
Amyotndl.

jurist. Később a szabad sajtó megmondja, milyen törvények kellenek még, s szükséges lesz-e több törvény. „Így nem emelkedik hazánk hirtelen valami divatvirágzásra igaz, de ne is kívánjatok virágzást, mielőtt még a’ fának magva el sincs ültetve . . . Alapot kell előbb vetni. Pedig más tartós alap a’ szabadságon kívül nem létezhet.”

Mi készítette Táncsics Mihályt a röpirat megírására? 1843. április 10-én, a pesti választások egyik frázisán háborodott fel, a követek eskütételén, miszerint: „a’ nemzet szabadságát védelmezni fogjuk” – mondták az újonnan megválasztott követek. Táncsics ezt szatírának nevezte. „Hát van a’ magyarnak szabadsága? . . . Elhatározám megmutatni, hogy a’ magyarnak szabadsága nem csak nincs, de még a’ szabadság’ eszméje sem szülemlett meg; mert midőn éj van, nappal nem lehet: a’ censura éj, a’ szabad sajtó – nap” – írta az Előszóban.

A Bevezetésben egy ma is időszerű gondolatot fejtett ki, azt, hogy abban az időben majd mindenütt a politika van napirenden, s minden egyéb háttérbe szorul. Ezt helyesli, hiszen minden „nép’ életének egyik leggyönyörűbb szaka, melyben elveszett szabadságát viszszyanyerni küzd, de éppen ez tanúsítja, hogy jelenleg szabadsága nincs, hanem csak lesz ha lesz. Mondják, a’ szabadságért küzdeni szép dicső . . . de a szabadságot élvezni még dicsőbb”. A kort, amelyben él, az átalakulás korának nevezte. Az átalakulás az egész történelem folyamán tart, azzal, hogy „néha az átalakulás kissé nagyobb zajjal jár”. Néha a fejlődést akadályozzák, „de azért fejlődni meg nem szűnik, hanem más irányt vesz”.

Kitért a cenzúra történetére is a továbbiakban. „Az őskorban nem létezett cenzúra. Gondolatot, érzést, tapasztalást szabadon költött az embernem egész a’ 15dik század elejéig . . .” A magyarországi cenzúrendelettel kapcsolatban ismertette Dessewffy négy pontból álló sajtótörvény-javaslatát (amely nem lépett életbe):

- „1. Nem szabad olly munkát kinyomni, melly a’ keresztyén vallást sértené.
2. Melly Ő felsége’ személyét sértené vagy a’ nemzet’ alkotmányát s’ az igazgatást megtámadná.
3. Melly a’ jó erkölcsöt rontaná.
4. Gyalázó és becstelenítő könyvek.”

(Ezek a rendelkezések benne vannak a későbbi sajtótörvényekben is, tehát nem kell őket különleges újításnak tekinteni.)

Táncsics jellegzetes, éles szókimondással mondta el véleményét arról, hogy az 1790-ben megindított sajtók hogyan szűntek meg egyetlen rendelet alapján, melyeket a kormány csak addig tartott fenn, amíg hasznosnak tartotta őket. „Ez megint tanúsítja, hogy a’ magyarnak szabadsága nincs”, pedig a népek szabadságuktól és jogaiktól megfosztottan nem fejlődhetnek azzá, amivé kel-
lene: „morális nagy nemzetekké, hanem nyomorult kalmárokká, kik előtt

semmi szép, dicső nincs, csak az önhaszon. Ez politika, s' elromlott korunk szelleme."

Táncsics köztudott dolognak tartotta az ember kommunikációs igényét, a közlési vágyat. „E vágy hozá létre a' sajtót. Legyen az embernek indító oka önhaszon vagy akármí, mindegy, de közölnie kell, mert természetében van . . . Hogy közlekedni az embert természete ösztönzi, tanusítják e' sorok is, mellyek minden censurának daczára napvilágra jönek, sőt ha censura helyet szabad sajtó létezne, talán soha sem születtek volna." A röpirat szerzője előrelátta ugyan munkájának következményét, belső indítéka azonban erősebb volt, mint a félelem, vagy a jözan ész sugallata, ezt igazolják fenti sorai is.

A cenzurát Táncsics a legnagyobb bűnnek tartotta, s több külföldi szerzőt idézett, akik a sajtószabadság mellett, a cenzúra ellen emelték fel szavukat. Következtetése: „A' censura nem egyes embert öl, hanem az egész emberiség' lelkét öli, legalább szándékozik ölni, de testileg is miliókat öl mert ki képes fölszámlálni, hány ember lett a' censura által elnyomott jog, és szabadság nélkül nyomor' áldozatja?" Arról a kérdésről, hogy lehet-e a cenzúra üdvös, úgy vélekedett, hogy erről nem is érdemes beszélni, mert ha egyik ember véleménye jó, a másiké meg rossz, akkor megvan a vélemények közötti egyensúly, de ezt nem a cenzornak kell megállapítania. „Hogy a' vélemény mit nem csak a' censor, hanem sok más is rossznak tart, valóban rossz-e, nem tudhatni meg, csak akkor volna az rossz, ha a' társaságnak minden értelmes tagjai annak tartanak . . . Ha az emberi társaság magának oktalanul censura által esztét meg nem köti, hanem szabadon fejlődik, nem lesz ok félni a' veszedelmes könyvektől, mert a' kifejlődött, kiművelt emberi ész csak jó könyveket szül, és ha mégis találtaik egy két gyarló, azokon csak sajnálkozni fog a társaság." Táncsics szerint a józan ész nem tarthatja veszedelmesnek a szabad sajtót, de az eddigi törvényeket nem a józan ész súgta, hanem különféle érdekek – éppúgy, mint „a' vallásnak legtöbb czikkelyét szinte nem Isten és józanész súgta, hanem bigótság, vakbuzgalom, és önérdékek". Nem hiszi, hogy a könyvek kinyomtatására privilégiumot kell adni kiváltságosoknak, hogy engedélyt kell kérni a megjelentetésükre. Felháborodik azokon, akik csupán atyai gondoskodásból azt állítják, hogy „még nem értek meg az emberek arra, hogy jogokat és szabadságot adjunk nekik, azzal még most visszaélnének . . ." idézi, jöllehet tíz évvel azelőtt még ő is mérsékeltabb volt, és nem követelte a teljes sajtószabadságot.

A sajtószabadságot egyesek iszonyú szörnnyetegnek, százféjú sárkánynak tekintik, s gondoskodnak róla, hogy be ne dugja a fejét Magyarországra. Sorra veszi mindazokat, akik éberem örködnek a rendszabályok felett, kezdve a falusi kisbírótól, bírákon, városi poroszlókon és urasági hajdúkon, tisztviselőkön keresztül a fejedelemig. A fejedelmet a nép szimbólumának tartotta, ezért

javasolta többek között, hogy a lakhelyét helyezze Bécsből át Budapestre, tanuljon meg magyarul, és úgy szóljon a néphez. Ez biztos nagyobb népszerűséget eredményez számára, szavának nagyobb hitele lesz. Tudatában van annak, hogy egyesek tiszteletlenséggel vádolhatják a hangnemért, ahogyan a királyról szól, mert „némelyek a' király' személyét szentnek, sérthetetlennek tartják, de ez csupa hízélgés. Én szentnek senkit sem ismerek az emberek közül; szent csak az Isten magosságában. Hogy sérthetetlen volna, azt is tagadom, mert számtalan példák bizonyítják, hogy a' Felség éppen úgy sérthető, s' gyakran halálra is sértett, mint akármely más ember” – írta.

Táncsics azt is bizonygatta, hogy nem kell félni a szabad sajtótól, mert az „minden általa történt hibát meg is orvosol . . . Minden könyv vagy jó vagy rossz. Ha jó, természetesen jót okoz . . . Akármilyen legyen a' könyv, az olvasót soha boldogtalanná nem teszi, nem teheti. Mert ha jó, épül belőle az olvasó, tökéletesedik, fölvilágosodik: ha pedig olyan, hogy a' befoglalt tanokat az olvasó nem fogadja el, megint csak használt, mert az olvasónak ítélőtehetését táplálta, erősítette . . .”

A továbbiakban azt bizonygatta, hogy a szabad sajtó nem vétet, mert általában ott emeli fel a hangját, ahol már a visszaélés, a véték megtörtént. S ha támad is valakit állítása, vagy igaz, vagy nem igaz. „Ha igaz, nem vét, nem sért, csak az igazat mondja ki: ha nem igaz a' mit valakiről állít, nem azt sérti kit megtámadott, hanem magát teszi csúffá.” Állítását hosszan bizonygatta, míg az utolsó fejezetben kimondta azt is, hogy a sajtó szabad, nincs szükség sajtótörvényre, hiszen „mi lehetne célja a'sajtó törvénynek: ez, hogy az író se egyes embert, se társaságot, se Istent ne sértsen, vagy ha sértett, vétkeért lakoljon, más célját nem képzelhetem . . .” S mivel vagy igaz amit az író egyes emberről állít vagy nem, s ha igaz, nem sérthet, mondja Táncsics, „mert mire való volna a' természetben az igazság, ha azt ki nem mondanók? és kinek kell azt szemében mondani, ha nem az embernek?” A sajtótörvénynek tehát nem lehet az a célja, hogy a gondolatot gátolja, ha ezt tenné, akkor az emberiség maga magát megkötné, „hogy tovább ne mehessen”, ne fejlődhesen. „A' sajtótörvény vagy arra szolgálna, hogy a' gondolat' közlését eleve meggátolja, vagy arra, hogy a' már közölt gondolat' vétkes eredményéért az író megbontesse. Itt semmi közép, vagy valami harmadik nem képzelhető.” Érvekkel támasztotta alá állítását, hogy végül kimondja: „józan eszű” polgári társadalomban nincs helye sajtótörvénynek, vagy ha mégis készítenek, akkor abban csupán az állhat: „A' sajtó tökéletesen szabad, ezen kívül más törvény rája nézve nem létezhet?” Miért kérdőjelezte meg állítását Táncsics, csak találgathatjuk. Lehet sajtóhiba is, vagy bizonytalanságát fejezi ki? Az iránti kételyét, hogy ez egyáltalán megvalósítható-e Magyarországon, esetleg bárhol? A bizonytalanság ilyen jellegű írásokban nem jellemző rá. Inkább a radikális

szellem tűnik szembe írásaiban. Az a radikalizmus, ami miatt még a reformkor ellenzéki politikusai is túl merészeknek ítélték munkáit. Valószínű, írásmódjának ez a jellemvonása volt az oka annak, hogy szinte egész életében folyamatos harcban állt a cenzúrával. Magyarországon betiltották könyveit, vagy nem is kapott engedélyt a kinyomtatásukra, ezért ment leginkább külföldre, hogy Németországban, Párizsban vagy Londonban keressen kiadót kéziratban levő munkái megjelentetésére, ahol a cenzúra vagy nem volt olyan szigorú, vagy nem ismerték a művek szerzőjét, és nem voltak vele olyan szigorúak. (Magyarországon még a nyelvkönyveit is károsnak minősítették, mert Táncsics rebellis nézeteit elmondta akár a példamondataiban is.)

1846 őszén, nem sokkal könyve megjelenése után elterjedt a hír barátai körében, hogy elfogatási parancsot adtak ki ellene. Még Kossuth is segítette, hogy valahol vidéken meghúzódjon, ahol biztonságban lesz. Rövid ideig Batthyány Kázmér horvátországi birtokán talált menedéket, itt fogták el 1847-ben. *Életpályám* című könyvéből megismerhetjük az ellene benyújtott vádirat részleteit, s ebből kitűnik az is, hogy Táncsics röpirata a *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak* is a vádpontok között szerepelt, tehát, hogy valós vétségek hiányában a könyveiben kifejtett szabad gondolkodása miatt került börtönbe. Március 15-i kiszabadítása szimbolikus jelentőségű volt, hiszen sajtóvétségért került fogságba, s az 1848-as forradalom legnagyobb vívmányának éppen a sajtószabadság kivívását tartjuk számon, vagyis a cenzúra eltörlését. Hamarosan kiderült, hogy az 1848-as sajtótörvény nem azt eredményezte, amit megálmodtak a márciusi ifjak, s beigazolódott, hogy a sajtószabadság csak azoké, akiké a sajtó . . .

Összegezeként elmondhatjuk, hogy célunk csupán az volt, hogy röviden ismertessük Táncsics Mihály röpiratát, annak előzményeit, létrejöttének körülményeit. Nem foglalkoztunk külön a mű nyelvével, stílusával, de elég bőven idéztünk belőle, hogy közelebb hozzuk a kor szellemét, gondolkodásmódját, helyesírását. Azokat a gondolatokat kerestük a műben, amelyek okot adtak a hatóságoknak a mű elkobzására és szerzőjének elfogatására. Így próbáltuk bemutatni azt a kiadványt, amelyik közvetlenül kapcsolódik az 1848-as eseményekhez, s ha csupán egy láncszem is az események forgatagában, hisszük, nem jelentéktelen.

IRODALOM

1. *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig.* Összeállította Kovács Máté. Gondolat, Budapest, 1963
2. *A magyar sajtó története.* I. köt. 1705–1848. Szerkesztette Kókay György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979
3. *A magyar irodalom története.* III. köt. 1772-től 1849-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965
4. Bölöni György: *Hallja kend Táncsics.* 3. kiad. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965
5. Pándi Pál: „*Kísértejtárás*” Magyarországon. I. köt. Magvető, Budapest, 1972
6. Táncsics Mihály: *Életpályám.* Magvető, Budapest, 1978, (Elvek és utak)
7. [Táncsics Mihály] *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak.* Párisban: Amyotnál, 1844
8. Vörös Antal: Táncsics Mihály kiadatlan cikke a sajtószabadságról és a cenzúráról. *Történelmi Szemle*, 1958. 1–2. sz. 55–74. p.